

ARAZ ÇAYININ NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASI ƏRAZİSİNDƏN KEÇƏN HİSSƏSİNDƏ AĞIR METAL İONLARININ TƏYİNİ

Əliyeva S.V., Vəliyeva Z.T.

*Bakı Dövlət Universiteti
aliyeva98samira24@gmail.com*

Araz çayının suyunun həm suvarma, həm də içməli su kimi istifadə olunmasının əhalinin sağlamlığına təsirinin araşdırılması və statistik məlumatların toplanılıb analiz olunması və müvafiq mübarizə tədbirlərinin aparılması bu günün aktual bir problemidir. Hazırda mətbuatda Araz çayının Ermənistan tərəfindən çirklənməyə məruz qalması barədə İran İslam Respublikasında da ekoloqlar tərəfindən informasiyalar yayılmaqdadır. İran parlamentində Araz çayının Ermənistan tərəfindən çirklənməsi ilə bağlı çıxışlar olub. Qeyd olunmuşdur ki, Ərdəbil vilayətinin Muğan bölgəsində əhali arasında xərçəng xəstəliyinin artmasının səbəbi Ermənistan ərazisində Araz çayının çirklənməyə məruz qalmasıdır. Ermənistanın çaya radioaktiv tullantılar ataraq ətraf mühitə böyük ziyan vurduğu da məruzədə qeyd olunmuşdur. Ermənistan tərəfindən çay suyunun toksiki maddələrlə çirklənməsi məhsuldarlığın azalması ilə yanaşı, əhali arasında müxtəlif xəstəliklərin də artmasına səbəb olur. Nəzərə almaq lazımdır ki, eyni durum Azərbaycan ərazisində də mövcuddur. Bizim də İranla bütün sərhədboyu ərazilərdə əkin sahələrimiz Araz çayının suyu ilə suvarılır. Suvarma zamanı çay suyunda olan ağır metallar və radionuklidlər asanlıqla torpaqdan kənd təsərrüfatı bitkilərinə miqrasiya edə bilirlər. Belə ərazilərdə hazırda kənd təsərrüfatı məhsulları yetişdirilir və əhalinin ərzaq təhlükəsizliyi problemi hazırda da aktualdır. Araz çayı boyu yerləşən kəndlərin əhalisinin istifadə etdikləri yeganə su mənbəyi bu çayın suyu və artezian quyularının sularından ibarətdir.

Tədqiqat işinin əsas məqsədi ilk dəfə Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisindən keçən Araz çayından (Ordubad və Culfa ərazilərindən) götürülmüş təbii çay suyu nümunələrində ağır metalların miqdarının təyin olunması və bu parametrlərin su nümunələrində yol verilən miqdarı ilə analiz nəticəsində əldə olunan miqdarının müqayisəli təhlilinin aparılmasından ibarətdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ordubad və Culfa ərazilərindən Araz çayından götürülmüş su nümunələrində ağır metalların təyini Agilent 7500 Series ICP-MS cihazı vasitəsilə aparılmışdır.

Ağır metallar mq/l	Co	Cr	Ba	Al	As	V	Mn	Sn	Sb	Ti	Zn
Ordubad ərazisi	<1	<1	47,2	12,2	23,4	<5	<1	<5	<5	9,1	1,9
Culfa ərazisi	<1	<1	52,1	<1	23,7	<5	<1	<5	<5	8,5	<1
Ağır metallar, mq/l	Mo	Ni	Sr	Li	B	Se	Cu	Ag	Be	Cd	Fe
Ordubad ərazisi	1,1	4,4	901	36,5	136 8	14,1	<5	<5	<1	<1	6,4
Culfa ərazisi	5,7	4,4	794	36,5	135 3	12,2	<5	<5	<1	<1	3,6

Həmçinin Ordubad ərazisindən götürülmüş çay suyu nümunəsində 39,79 mq/l Na (YVQH 200 mq/l), 7,43 mq/l K (YVQH 0,5 mq/l), Culfa ərazisindən götürülmüş çay suyu nümunəsində 38,83 mq/l Na, 7,53 mq/l K qələvi metalları tapılmışdır. Müəyyən olunmuşdur ki, Araz çayının Ordubad və Culfa ərazilərindən götürülmüş su nümunələrində ağır metalların miqdarı yol verilən qatılıq həddini dəfələrlə keçir və bu sülardan həm məişətdə, həm də suvarmada istifadə olunması çox zərərli və təhlükəlidir.

Mənfur düşmən uzun illər boyu Azərbaycan xalqını ekoloji terrora məruz qoymuşdur. Aparılan tədqiqatların nəticələri onu deməyə əsas verir ki, Ermənistan ərazisində Araz çayının ağır metallarla və digər çirkləndiricilərlə davamlı çirklənməsi son nəticədə sahilyanı yaşayış məntəqələrində yaşayan əhəlinin sağlamlığına ciddi təsir göstərə bilər.